

EDİTÖRDEN

Nisan ve Kasım aylarında çift dilli, Türkçe ve İngilizce çevrimiçi yayımlanan İnsan Hareketliliği Uluslararası Dergisi'nin (International Journal of Human Mobility) bu özel sayısı Doç. Dr. Emel Coşkun ve Prof. Dr. Helga Rittersberger-Tılıç'ın misafir editörlüğünde çıkmaktadır. Sayı, ikisi Türkçe, beş makaleden oluşmaktadır. Başta yazarlar olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Aytül Kasapoğlu
Ağustos - 2023

FROM THE EDITOR

International Journal of Human Mobility is a bilingual journal that publishes online articles in Turkish and English in April and November. This special issue guest - edited by Assoc. Prof. Emel Coşkun and Prof. Dr. Helga Rittersberger - Tılıç. The issue consists of five articles, two of which are in Turkish and three of them in the English language. I would like to thank the authors and everyone who contributed to this special issue.

Aytül Kasapoğlu
Ağustos - 2023

Göç Araştırmalarında Yeni Tartışmalar/Gözden Kaçanlar

Tarihsel olarak yurtdışına göç veren bir ülke olan Türkiye son on yıllarda sadece göçmen alan bir ülke konumuna gelmekle kalmadı aynı zamanda uluslararası göç yönetiminin, söylemlerinin ve politikalarının da bir parçası haline geldi. Türkiye'nin sığınma rejimi altında bulunan dört milyondan fazla insanın yanı sıra ikamet ve çalışma izni ile kalan bir milyondan fazla göçmen ve belki daha fazla sayıda kağıtsız olarak yaşayan/yaşamak zorunda kalan göçmenin olduğunu yayımlanan resmi rakamlardan izlemek mümkün.¹ Sayısı hızla artan farklı göçmen grupları son yıllarda özellikle siyasetteki tartışmalarda, kamusal alanda, sosyal politikada ve şüphesiz akademideki tartışmalarda görünür hale geldi. Bu tartışmaların özellikle seçim ikliminde ve sonrasında ekonomik sorunların büyüdüğü ortamda göçmenlere yönelik nefrete varan söylemleri teşvik ettiğini endişe ile izliyoruz. Göçmenlerin bir tehdit olarak görülmesi ve siyasi partilerce günah keçisi olarak kullanılması elbette yeni değil; Meksikalıları “suçlular” olarak hedef alan eski ABD Başkanı Donald Trump, İngiltere’de UKIP ve Batı Avrupa’da Ulusal Cephe, AfD ya da Lega Nord gibi aşırı sağ partilerin yükselişi on yıllardır gündemde. Her ne kadar bu partiler çoğunluğa ulaşmasa da kamuoyunda ve politikadaki tartışmalarda yarattıkları etki oy oranlarından çok daha fazla (de Haas et al., 2020, ss. 1-2). Aşırı sağ partilerin siyasi söylemlerinde toplumsal sorunların (işsizliğin ya da suç oranlarındaki artışın kaynağı ya da toplumsal bütünlüğe bir tehdit vs.) kaynağı olarak gösterilen göç ve göçmenlere dair akademik çalışmalar çoğu zaman bu söylemlerin gerçek olmadığını gösteriyor. Aksine, göçmenler ucuz, güvencesiz ve tüketilebilir bir işgücü olarak toplumdaki en kirli, tehlikeli ve düşük-statülü işleri yapmak zorunda kalırken toplumsal refahın ve sermaye birikiminin artışında önemli bir rol oynuyorlar. Genellikle devletin ve vatandaşların kontrolü altındaki göçmen ve mültecilerin suç oranlarının yüksek olduğuna dair güvenilir bir veriye ulaşmak da mümkün değil, çoğu zaman rakamlar tam tersine, göçmenlere yönelik suçlara işaret ediyor. Tarihsel olarak göçün ve göçmenlerin kontrol edilmesine yönelik varsayılan ihtiyaç aslında egemen grupların çıkarlarına hizmet ederken, modern vatandaşlara atfedilen ayrıcalıklarla ve işçi sınıfını vatandaş olanlar ve olmayanlar olarak bölünmesi ile yakından ilişkilendiriliyor (Piore, 1979).

Özellikle göçmenlere yönelik nefretin ve şiddetin kamusal alanlarda görünür olmaya başladığı dönemlerde göç alanında çalışan araştırmacılar olarak görünenin ötesindeki toplumsal gerçekliği anlamak için odağımızı doğru yerlere çevirmek zorundayız. Hiç şüphesiz Türkiye’de artan göçmen sayısı ve gündelik yaşamdaki görünürlükle birlikte uluslararası göçü konu alan çalışmaların sayısı hızla artıyor. Ancak Türkiye’ye yönelen uluslararası göç günümüzde sosyoloji, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ya da coğrafya ve hukuk gibi farklı akademik disiplinlerdeki çoğu araştırmanın konusu olurken bu araştırmaların yoğunlaştıkları alanların genellikle politik söylemden ve göç politikasından bağımsız olmadığı iddia edilebilir (Erder ve Yüksekler, 2014). Örneğin son on yıldır hem Türkiye’nin hem de uluslararası gündemin önemli maddelerinden birisi haline gelen Suriyeli mülteciler, ilk zamanlarda acil ihtiyaçlar ve hukuki statü gibi tartışmaların/araştırmaların konusu olurken

¹ Bakan Yerlikaya: “Ülkemizde bugün itibarıyla 4 milyon 888 bin 286 göçmen bulunuyor” <https://www.ihh.com.tr/ankara-haberleri/bakan-yerlikaya-ulkemizde-bugun-itibariyla-4-milyon-888-bin-286-gocmen-bulunuyor-17441353>, Erişim 27 Temmuz 2023. Ayrıca bkz. Yıllık Göç Raporları <https://www.goc.gov.tr/raporlar3>, Erişim 27 Temmuz 2023

sonrasında göçün kalıcılaşmasıyla birlikte entegrasyon, göçün toplumsal ve ekonomik etkileri gibi devletin de adres gösterdiği araştırmalara konu oldu. Diğer yandan Suriye göçünden önce de sınır güvenliği ve insan kaçakçılığı, kağıtsız göçmenler ve göç yönetimi, göçmen emeği, AB ile ilişkiler ve yasal mevzuat gibi alanlar Türkiye'deki araştırmacılar arasında popüler konulardı (Coşkun, Sarılioğlu ve Dinçer, 2020, s. 72). Her ne kadar sınırlı sayıda bağımsız araştırma olsa da, özellikle devletin ulusal politikalarına ve devlet tarafından makbul görülen göçmen ve mülteci gruplara odaklanan bu araştırmaların sayısındaki artış aynı zamanda politik söylem ve sunulan finansal desteklerle de yakından ilişkili. Geçen yıllarda kaybettiğimiz göç alanındaki sayılı düşünürlerden Stephen Castles'in (2010, s.1572) ifade ettiği gibi göç alanının diğer sosyal bilimlerden ayırık konumu onun çok disiplinli yapısı kadar politika odaklı yapısı ile de yakından ilişkili. Nitekim göç çalışmaları çoğu zaman devletlerin çıkar alanları ile göçmenlerin insan haklarının, çalışma haklarının, kadın haklarının ya da çocuk haklarının çatıştığı bir alana işaret ederken aynı zamanda devletlerin "yumuşak karnı" olarak nitelendiriliyor. Sadece devletler değil devletlerarası ve uluslararası kuruluşlar da bir "sorun" olarak tanımlanan göç alanına dair araştırmaları, raporları ya da programları destekleyerek göç ve göçmenlerin yönetimi, kontrolü ve denetimi için müdahil oluyorlar.

Bu özel sayı fikrinin ortaya çıkması da yukarıda değinilen göç alanındaki tartışmalarla yakından ilişkili. Buradaki yazıların önemli bir kısmı geçtiğimiz yıl ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nde "Current Issues in Migration Studies" (Göç Çalışmalarında Güncel Tartışmalar) adıyla açılan yüksek lisans dersi kapsamında yürüttüğümüz verimli tartışmaların ürünüdür. Ders dışından araştırmacıların da katılmasıyla birlikte düşündüğümüz bu özel sayı teması zamanla göç alanında çok tartışılmayan ya da gözden kaçan konulara doğru evrildi. Burada yer alan yazıların bir kısmı da bu çerçevede, gözden kaçan, bazıları ise yeni yeni tartışılan önemli alanlara işaret ediyor tıpkı yurtdışındaki Türkiye vatandaşları ile ilgili devlet politikaları, iklim mültecileri, göçmen sporcular ya da mülteci kadınlara yönelik kadın kooperatifleri gibi. Bu yazılar kapsamlı araştırmalardan ziyade alanyazına ve erişilebilir verilere dayanarak yeni tartışmalar açmayı ve aynı zamanda genç araştırmacılar için gelecekteki muhtemel araştırma alanlarına dair ipucu vermeyi hedefliyor.

Gizem Kolbaşı Muyan'ın *AK Parti Döneminde Türkiye'nin Diaspora Politikası: Uzak Mesafe Milliyetçiliği* başlıklı çalışması, diaspora oluşumunu (diaspora making) devletlerin oynadığı role odaklanarak ve uzak mesafe milliyetçilik (long-distance nationalism) perspektifinden yaklaşarak orijinal bir yaklaşım sunuyor. Türkiye 2010'lardan bu yana yurtdışında yaşayan vatandaşlara, kardeş topluluklara ve Türkiye'deki uluslararası öğrencilere odaklanan diaspora politikaları geliştirmesi ile biliniyor. Kolbaşı Muyan bu politikaları son on yıllardaki AK Parti hükümetlerinin siyasi bir projesi olarak değerlendirmekte ve diaspora politikalarının temeli olarak gördüğü milliyetçi perspektif ve Yeni Osmanlılık perspektifi ile ilişkilendiriyor. Göç meseleleri bağlamında diaspora siyaseti, "anavatan" Türkiye'deki siyasi gelişmeleri ve aynı zamanda Türkiye'yi yurtdışında temsil eden siyasi aktörleri belirlemede önemli bir rol kazanıyor.

Barış Can Sever'in *Türkiye'de İklim Krizi Bağlamında İnsan Hareketliliği ve Hareketsizliğinin Olasılıkları Üzerine Bir Değerlendirme* isimli makalesi, Türkiye'de yeni yeni tartışılmaya başlanan ve büyük önem taşıyan iklim göçü konusunu ele alıyor. Sever, iklim krizi (climate crisis) ve iklim adaleti (climate justice) kavramlarını da tanıttığı yazısında iklim göçüne, toplumsal değişim ve dönüşümün içine yerleştirilmesi gereken insan hareketliliği ve

hareketsizliği (human mobility/immobility) perspektifinden yaklaşmayı savunuyor. İklim kaynaklı hareketlilik/hareketsizlik konusu hem ulusal hem de uluslararası düzeydeki tartişmalar için önemli bir yenilik teşkil ediyor.

M. Dilara Cılızoğlu, *Can Women's Cooperatives Be a Solution for the Empowerment of Syrian Refugee Women?* (Kadın Kooperatifleri Suriyeli Mülteci Kadınların Güçlendirilmesi için bir Çözüm Olabilir mi?) başlıklı yazısında Türkiye'deki Suriyeli mülteci kadınların 'güçlendirilmesi' (empowerment) için uluslararası kuruluşlar tarafından finanse edilen kooperatiflerin oynadığı rolü inceliyor. Cılızoğlu yakın dönemde kurulan ve uluslararası kuruluşlarca (ILO, WVI ve FAO) desteklenen üç kooperatif üzerinden, mevcut çevrimiçi materyalleri inceleyerek kooperatiflerin söylemlerinin analizini yapıyor. Tartışma, güçlendirme ve öz-sorumluluk söylemleri ile kooperatiflerin nasıl neo-liberal stratejilerin bir parçası haline geldiği üzerine odaklanıyor. Eleştirel bir toplumsal cinsiyet perspektifi izleyen Cılızoğlu, güçlendirme tartişmalarında hak temelli bir yaklaşım ve ekonomik güvencesizlik (material precarity) kadar maddi olmayan güvencesizliğin (immaterial precarity) de önemini savunuyor. Güçlenmenin net bir tanımının ve işlevselleştirilmesinin yapılmamasını en büyük eksikliklerden biri olarak gören Cılızoğlu yazısında maddi güvencesizlik konusundaki önyargıları ve kalıpyargıları da sorguluyor.

Yavuz Yavuz, göç çalışmaları alanında nadiren tartişılan bir başka konu olan spor ve göç konusunu *Thinking Migration and Nationhood in the Realm of Sports: Migrant Track and Field Athletes in Turkey During the 2016 Event Cycle* (Spor Dünyasında Göç ve Ulusal Kimliği Düşünmek: 2016 Spor Takviminde Türkiye'deki Göçmen Atletler) başlıklı çalışmasında analiz ediyor. Yavuz, spor ve göç arasındaki ilişkiyi Rio'da düzenlenen 2016 Yaz Olimpiyatları ve 2016 Avrupa Atletizm Şampiyonası'nda Türkiye adına yarışan göçmen atletlere odaklanarak ele alıyor. Seçilmiş medya kaynakları ile desteklenen bu analizin özgünlüğü, Türkiye'de etnisite ve ulusun yeniden hayal edilmesinin bir parçası olarak spor göçünün nasıl kurgulandığına dair tartişmasında görülebilir.

Göç alanındaki araştırmaların sayısındaki artış aynı zamanda göç/göçmen çalışmalarıyla ilgili metodolojik ve etik kaygılar üzerine düşünme ihtiyacını da beraberinde getiriyor. Umut Yüksel'in *Politicization and Instrumentalization of Migration Research in Türkiye: Ethical Challenges* (Göç Araştırmalarının Siyasallaştırılması ve Araçsallaştırılması: Etik Sorunlar) başlıklı katkısında göç araştırmalarında asimetrik güç ilişkilerinden kaynaklanan potansiyel zorluklara ve 'aşırı araştırma' riskine dikkat çekiliyor. Yüksel makalesinde bilimsel olarak sağlam ancak aynı zamanda göç politikaları ile ilgili olması gereken ikili bir zorunluluk yaklaşımı (dual imperative approach) izlemeyi öneriyor. Özel sayının bu son yazısında Yüksel'in makalesi konuya göç araştırmacılarının karşılaştığı metodolojik ve etik sorunlar üzerine ilginç bir tartişma ile katkıda bulunuyor.

Burada sunulan yazıların göç alanında daha fazla tartişma ve araştırmaya ilham olmasını umuyoruz. Elbette ele alınması gereken pek çok konu var ve bizim akademik kariyerlerinin başındaki genç araştırmacılarla cesaret ettiğimiz bu özel sayı akademide göçle ilgili konulardaki tartişmayı genişletmek için sadece mütevazı bir çaba olarak görülebilir.

Kaynakça

- Coşkun, E., Sarıalioğlu, Ö. & Dinçer, C. G. (2020). Göç Araştırmalarında Söylem, Yöntem ve Etik: Feminist Bir Yöntem Mümkün Mü? *Fe Dergi* 12(1), ss. 70-81.
- De Haas, H., Castles, S. and Miller, M.J. (2020). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Sixth Edition. New York, London: Red Globe Press:
- Erder, S. ve Yüksek, D. (2014). Challenges for Migration Research in Turkey: Moving Beyond Political, Theoretical and Data Constraints. *Critical Reflections in Migration Research Views from the North and the South* içinde A. İçduygu ve A.B. Karaçay (ed). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları. ss. 35-56.
- Piore, M.J. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*, Cambridge: Cambridge University Press.